

УДК 371.14(477)

О. О. Самсонова

Приватний класичний університет

КАТЕГОРІЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ В ТЕОРІЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкрито та проаналізовано сутність поняття «професіоналізм» у педагогічній науці, розглянуто різні підходи до визначення суті професіоналізму.

Ключові слова: професіоналізм, професійний розвиток, саморозвиток, професійна діяльність.

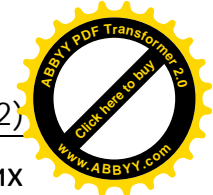
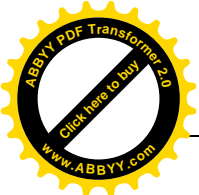
Постановка проблеми. Сучасне суспільство, ринок праці визначають для навчальних закладів складні завдання з підготовки фахівців. Під впливом нових технологій у суспільстві принципово змінюється зміст і характер діяльності, що вимагає від суб'єкта компетентності, професіоналізму, ініціативності, здатності ухвалювати самостійні рішення, мобільності (змінити професію, опанувати нові соціальні ролі та функції). Модернізація системи освіти, як це визначено в Національній доктрині розвитку освіти, спрямовує педагога на безперервне професійне зростання. У прагненні до саморозвитку виражена вища форма розвитку його професіоналізму.

Вихідні концептуальні положення професійного розвитку освітян закладено в Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти та інших державних документах.

Труднощі й завдання, що постають перед суспільством, потребують ініціативи від кожного громадянина, тому вільний розвиток особистості є одним із найважливіших чинників педагогічної діяльності. У зв'язку з цим важливим завданням післядипломної освіти має стати активізація педагогічної самоорганізації, розширення меж саморозвитку і самоздійснення, залучення до процесу професійного вдосконалення.

Висококваліфікованому, конкурентоспроможному фахівцеві на сьогодні не вистачає освіти, здобутої на початку професійної кар'єри. Швидке оновлення знань, інтенсифікація всіх сторін життя роблять таку освіту недостатньою і висувають на перше місце завдання підвищення ефективності післядипломної освіти фахівців.

Пріоритетними завданнями післядипломної педагогічної освіти залишаються надання фахівцям певної суми знань та формування вмінь і навичок у межах кваліфікаційних характеристик, вимог до фаху, різних професійних стандартів тощо.

Навчальні плани та програми складаються на основі узагальнених суспільних вимог, незважаючи на потреби конкретної особистості. Розвиток загальної культури фахівця, його суб'єктивної сфери та стимулювання притаманних людині прагнень до самоактуалізації та самореалізації завдяки підвищенню професіоналізму відсуваються на другий або третій план.

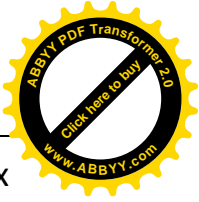
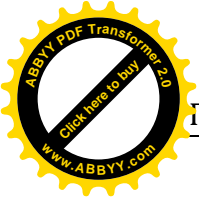
Для якісного оновлення системи професійної перепідготовки педагогів дошкільних закладів особливого значення набуває проблема підвищення професіоналізму. Її формулювання є наслідком зіставлення певного запиту практики і тих можливостей її задоволення, які є у педагогічній науці. У роки незалежності України з'явився новий запит суспільної педагогічної практики на фахівця, здатного як до професійного вдосконалення, так і до створення умов для неперервного розвитку дітей дошкільного віку.

Сьогодні дошкільним закладам потрібні педагоги з досвідом самоформування і розвитку професійних умінь організації особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу. Завдання щодо створення необхідних умов для неперервного розвитку дітей вимагає від практичних працівників систематичного вдосконалення загальних і специфічних умінь.

У процесі післядипломного підвищення кваліфікації педагог дошкільного закладу є переважно пасивним об'єктом, який перебуває в руках компетентних викладачів. Результативність навчання визначають ступенем оволодіння певних знань та наявністю відповідних умінь і навичок, які у подальшій практичній діяльності можуть знадобитися. У практиці післядипломної освіти домінує предметний блок, вербальні форми та методи навчання інструктивного характеру. Пошук продуктивних організаційних форм, методів та засобів навчання у системі післядипломної педагогічної освіти засвідчує незадовільність результатами освітньої практики.

Успішне вирішення цього завдання можливе за умови готовності педагога дошкільного закладу до професійного вдосконалення протягом усієї його педагогічної діяльності. Тому так гостро відчувається потреба у створенні науково обґрунтованої моделі професійного зростання педагога дошкільного закладу, яка б спрямувала його на раціональне й продуктивне використання своїх сил і часу, успішне формування професійних цінностей відповідно до вимог сучасного дошкільного виховання і соціуму.

Мета статті – розглянути та проаналізувати категорію професіоналізму в теорії перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів дошкільних навчальних закладів.

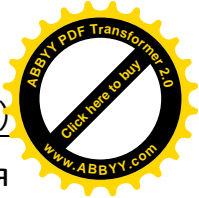
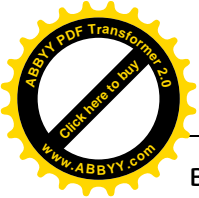

Виклад основного матеріалу. Так, в енциклопедичних словниках поняття «професіонал» визначається як «людина, яка обрала певне заняття своєю професією» [6]; «фахівець своєї справи» [7]. У соціологічному енциклопедичному словнику професіоналізмом позначається ступінь опанування індивідом професійних навичок, а професіоналом – індивід, основне заняття якого є його професією; фахівець своєї справи, що має відповідну підготовку і кваліфікацію [13]. Як наслідок, у повсякденному розумінні поняття «професіонал» пов'язується із самим фактом належності людини до якоїсь професійної діяльності. Причому в такому визначенні сутність феномену, який нас цікавить, подана дуже формально, оскільки мова взагалі не йде ні про рівень виконавської майстерності, ні про характеристики особистісно-професійних якостей, ні про норми регуляції діяльності тощо.

Зауважимо, що в межах досліджень, виконаних за різними прикладними галузями акмеологічної науки, насамперед педагогічної акмеології, ми отримали можливість більш конкретно вивчити суть понять, що нас цікавлять. Це, на наш погляд, було зумовлено тим, що на сучасному етапі розвитку теорії акмеологічного знання центральною проблемою є якраз особистісно-професійний розвиток дорослішої і зрілої людини, а основоположними категоріями відповідно – професіонал і професіоналізм, які дуже щільно пов'язуються між собою.

Професіонал за О. О. Бодалевим, – це «суб'єкт діяльності, який володіє такими характеристиками розуму, волі, почуттів або, якщо бажаєте дивитися більш узагальнено, такими психічними властивостями, які утворюють сталу структуру, дозволяють йому на високому рівні продуктивності виконувати ту діяльність, якою він зарекомендував себе як великий фахівець» [4]. На цій підставі вчений, розвиваючи ідеї Б. Г. Ананьєва про необхідність комплексного вивчення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності й індивідуальності [1, 10], обґрунтовував необхідність здійснення багатокритеріального аналізу феномену професіоналізму. Це добре ілюструє цитата: «Щоб добре розібратися в найбільш характерних ознаках професіоналізму, слід чітко побачити зв'язаність його складових психічних утворень з усіма іншими блоками особливостей, які входять в його особистісну і суб'єктну структуру, яка розглядається у широкому розумінні» [2, 77].

Характерно й те, що О. О. Бодалев пов'язує формування і розвиток професіоналізму насамперед з яскравим проявом здібностей, глибокими й широкими знаннями в тій галузі діяльності, в якій цей професіоналізм

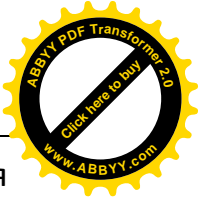
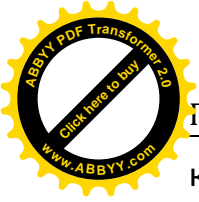

виявляється, із нестандартним володінням уміннями, необхідними для успішного виконання цієї діяльності. З його позиції, «...дійсний професіоналізм завжди пов'язаний із сильною і сталою мотиваційно-емоційною зарядженістю на здійснення саме цієї діяльності і на досягнення в ній унікального, неординарного результату» [5, 74]. Підставою для досягнення людиною вищого рівня професіоналізму О. О. Бодалев вважає як її спеціальні здібності, які за своїм змістом і формою щільно «притерті» до вимог конкретної професійної діяльності, так і відповідні знання і вміння. Крім того, автор одним із показників професіоналізму вважає моральну вихованість спеціаліста як особистісну здатність до трансформації загальнолюдських цінностей у власні [4, 78].

Під професіоналізмом діяльності педагога, як відзначає Н. В. Кузьміна, розуміють кількісну характеристику суб'єкта педагогічної праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, у тому числі заснованих на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами й способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснити педагогічну діяльність з високою і стабільною продуктивністю. Під професіоналізмом особистості педагога, на думку автора, розуміють якісну характеристику суб'єкта педагогічної праці, що відображає високий рівень розвитку креативності, професійно важливих й особистісно-ділових якостей, акмеологічних інваріантів професіоналізму, адекватний рівень домагань, а також мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток спеціаліста [9].

Як зазначає Н. В. Кузьміна, таке розведення дефініцій професіоналізму педагога є доцільним, особливо під час вирішення практичних завдань, пов'язаних з його розвитком. Це, на думку автора, дозволить більш організовано здійснити означений процес розвитку, оскільки на його різних етапах якийсь із його видів може домінувати: з одного боку, інтенсивний розвиток умінь гальмуватиметься, якщо від його рівня будуть відставати відповідні йому психологічні професійно важливі якості; з другого боку, випереджувальний розвиток професійно важливих якостей дозволить засвоїти нові вміння або підвищити ефективність уже існуючих; по-третє, так може тривати до того часу, доки не настане рівнева відповідність, їх гармонійне поєднання [10].

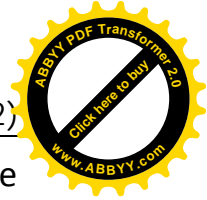
Як бачимо, професіоналізм ставить до суб'єкта праці певні жорсткі зобов'язання, що відображають не тільки вимоги вищого стандарту якості діяльності, але і ті, що впливають на його особистість і систему відносин таким чином, що кожне нове його професійне досягнення є основою для

корекції і зміни системи особистісних норм регуляції в бік підвищення рівня професіоналізму. Як наслідок, автори акмеологічних досліджень однакові в тому, що коли спеціаліст характеризується як справжній професіонал, то йому, крім виділених вище загального й специфічного інваріантів професіоналізму, обов'язково притаманний високий акмеологічний рівень. Тому, згідно з думкою А. О. Деркача, А. А. Мироєдова та інших дослідників, професіоналам високого акмеологічного рівня властива наявність: системних якостей, соціальної відповідальності і громадської позиції, високих особистісних і професійних стандартів, індивідуальної ресурсності (внутрішній потенціал), динамічності, схильності до саморозвитку [8].

Як видно із вищезазначеного, професіоналізм обов'язково характеризується високою продуктивністю або ефективністю діяльності, яка виявляється на кожному з її основних етапів, а також у всіх структурних і функціональних її компонентах. При цьому високопродуктивною за К. К. Платоновим вважається діяльність, яка відрізняється високими характеристиками якості за основними показниками, що припускають квантифікацію продуктивності, оптимальної інтенсивності та напруженості, високої точності й надійності, організованості, стабільності й опосередкованості, яка переслідує соціально значущі цілі і зберігає здоров'я спеціаліста та розвиває його як особистість професіонала [12].

У такому контексті зауважимо, що критерій високої продуктивності діяльності, притаманний професіоналам, нерідко є підставою для ототожнення феномену «професіоналізм» з відмінним від нього феноменом «професійна майстерність», які дуже часто розглядаються в психолого-педагогічній літературі як ідентичні (С. І. Іванова [11]). На відміну від цієї позиції, спостерігаються і дві прямо протилежні точки зору, які об'єктували себе в межах педагогічної літератури. Так, Ю. К. Бабанський уважав, що професіоналізм учителя – це певний рівень сформованості його педагогічної майстерності [3]. На противагу цій установці, І. Ф. Харламов, навпаки, розглядає професіоналізм педагога як більш широке за обсягом і містке поняття, що відображає таку сукупність властивих йому рівнів: педагогічна вправність як основа професіоналізму, яка виявляється через добре володіння вчителем системою професійно важливих умінь і навичок; педагогічна майстерність як доведена до високого рівня досконалості вправність учителя у сфері навчальної та виховної діяльності, що характеризується відшліфованістю використовуваних ним на практиці методів і прийомів роботи; педагогічна творчість; педагогічне новаторство як дійсне відкриття, інтелектуальний подвиг [14].

Висновки. Отже, за визнанням багатьох авторів, професіоналізм не зводиться лише до сукупності професійних знань і вмінь. Він визначається рівнем розвитку особистісно-професійних якостей, спрямованістю, особливостями мотивації, професійно-ціннісними орієнтаціями і змістом, який професіонал вкладає у свою діяльність, а також моральною вихованістю як особистісною здатністю до трансформації загальнолюдських цінностей у власні. Більшість авторів визнають, що розвиток професіоналізму суттєво залежить від усвідомлення фахівцем призначення і змісту професійної діяльності. Він полягає у формуванні та прояві професійно важливих якостей і пов'язаний із самоактуалізацією сутності, із зростанням потенціалу людини як професіонала.

ЛІТЕРАТУРА

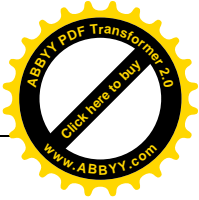
1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М. : Наука, 1977. – 380 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : ЛГУ, 1968. – 339 с.
3. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса (Общедидактический процесс) / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 189 с.
4. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения / А. А. Бодалев. – М. : Флинта-Наука, 1998. – 230 с.
5. Бодалев А.А. Психология о личности / А. А. Бодалев. – М. : МГУ, 1988. – 188 с.
6. Большая советская энциклопедия / гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Сов. энциклопедия, 1975.
7. Большой энциклопедический словарь : в 2 т. / гл.ред. А. М. Прохоров. – М., 1992. – Т. 2. – 753 с.
8. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Акмеологические основы управленческой деятельности / А. А. Деркач. – М. : РАГС, 2000. – 340 с.
9. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1985. – 211 с.
10. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина.. – М. : Педагогика, 1990. – 243 с.
11. Основы педагогики и психологии педагогики высшей школы / [под ред. А. В. Петровского]. – М. : МГУ, 1986. – 340 с.
12. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 237 с.
13. Социологический энциклопедический словарь / [под ред Г. В. Осипова]. – М., 1998. – 356 с.
14. Харламов И. Ф. Развитие личности и целостность учебно-воспитательного процесса // Советская педагогика. – 1985. – № 7. – С. 32–37

РЕЗЮМЕ

Е. А. Самсонова. Категория профессионализма в теории переподготовки и повышения квалификации педагогов дошкольных учебных учреждений.

В статье раскрыта и проанализирована сущность понятия «профессионализм» в педагогической науке, рассмотрены разные подходы к определению сущности профессионализма.

Ключевые слова: профессионализм, профессиональное развитие, саморазвитие, профессиональная деятельность.

SUMMARY

E. Samsonova. Category of professionalism in the theory of retraining and professional development of teachers of preschool educational institutions.

In the article essence of concept «is dug up and analysed professionalism» in pedagogical science, the different going is exposed near denotation of professionalism, feature of professionalism of teachers of preschool.

Key words: professionalism, professional development, professional activity.

УДК 378.091.33:[373.5:796]

О. А. Стасенко

Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ

У статті на підставі аналізу сучасних наукових підходів щодо визначення професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання до фізкультурно-оздоровчої роботи обґрунтовано зміст та шляхи її формування у навчальному процесі вищого педагогічного закладу.

Ключові слова: професійно-педагогічна компетентність, майбутні вчителі фізичного виховання, фізкультурно-оздоровча робота.

Постановка проблеми. Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки. Реформування системи освіти, докорінна зміна в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Пріоритетним завданням освіти є навчання людини відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я тих, що оточують, як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей [9, 6].

У контексті формування всебічно гармонійно розвиненої особистості, важливе місце посідає зміцнення здоров'я учнів, яке, як відомо, закладається з дитинства у школі, через яку за умови обов'язковості загальної освіти проходять усі діти. Тому їх здоров'я значною мірою залежить від ефективності оздоровчої роботи у школі. Як зазначають педагоги, фізіологи, медики, гігієністи і психологи, останнім часом рухова активність дітей поступово знижується, а у зв'язку з інтенсифікацією процесу навчання підвищується рівень розумового навантаження на нервово-емоційну сферу учнів [3, 4].

У наш час перед учителем фізичного виховання гостро постає завдання широкого залучення школярів до систематичних занять фізичною культурою і спортом, участі їх у найрізноманітніших фізкультурно-